

УДК [316.7.009.11+39.001.13](1-192.2)(477+476)

О. О. Станкевич
(Білорусь)

ПРО РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ В ДОСЛІДЖЕННІ СХІДНОГО ПОЛІССЯ НА ТЕРИТОРІЇ БІЛОРУСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПОРУБІЖЖЯ

Учені Гомельського державного університету в співпраці зі своїми колегами з інших закладів провели низку досліджень Східного Полісся в рамках різних проектів і програм. На майбутнє вони запропонували здійснити спільний білорусько-український науково-дослідний проект на тему «Концептосфера духовної культури Східного Полісся: фольклорно-етнографічне й етнолінгвістичне дослідження на території білорусько-українського порубіжжя» і закликали до співпраці.

Ключові слова: Білорусь, Україна, порубіжжя, проект, дослідження, ГДУ, співпраця.

Scientist of Gomel State University, in collaboration with their colleagues from other institutes conducted the series of researches of the Eastern Polissya within different projects and programmes. In the future they proposed to make common Belarusian-Ukrainian research project: «Conceptosphere of spiritual culture of the Eastern Polissya: folklore-ethnographic and ethno-linguistic research on the territory of Belarusian-Ukrainian borderlands» and called for cooperation.

Keywords: Belarus, Ukraine, borderlands, project, research, Gomel State University, collaboration.

Зацікавлення духовною культурою східнослов'янських народів, витоки якої сягають глибокої давнини, має виключне значення для гуманізації сучасного суспільства, відродження багатьох утрачених ним естетичних ідеалів.

Східне Полісся – унікальний регіон зі своєю історією, етнічними, культурними й мовними особливостями. Воно

відіграло значну роль у формуванні східнослов'янського етносу, його матеріальної та духовної культури. Культурний простір Східного Полісся, закорінений у давнину, зберігає багато реліктових особливостей загальнослов'янської культури. У ньому, одному з найцікавіших в етнокультурному плані регіоні слов'янського світу, найповніше збереглися в різних формах (обрядах, звичаях, ритуалах, міфах, віруваннях, поетичній творчості, мові) архаїчні елементи традиційної народної духовної культури, вивчення яких доводить етногенетичну спільність східнослов'янських народів і свідчить про їх походження від одного кореня [Традиции 2003, с. 4].

Історичні й соціальні особливості культурного простору Східного Полісся необхідно розглядати в ретроспективі східнослов'янського контексту, у спектрі традиційної духовної культури, яка ілюструє зв'язок усіх структурних компонентів духовної спадщини з етнічною культурою кожного зі східнослов'янських народів. Як слушно зауважив В. Єлатов, «... національна характеристика елементів мови, побуту, культури, мистецтва в багатьох випадках і тепер ще виявляється тут на рівні мови діалектних відмінностей і дозволяє підходити до даного регіону як до цілісного культурно-етнічного утворення» [Елатов 1977, с. 6].

Особливе значення дослідження поліської території пов'язане з її центральним розміщенням на межі трьох східнослов'янських етносів, що робить даний регіон зоною інтенсивних міжетнічних взаємозв'язків і взаємовпливів [Традиции 2003, с. 5].

Чимало форм виявлення традиційної духовної культури Східного Полісся на сьогодні ще життєспроможні, але можуть поступово зникнути з огляду на різні причини. Найбільш значним фактором ризику зникнення різних форм традиційної культури Східного Полісся є наслідки аварії на ЧАЕС. Багато етнокультурних елементів, пам'яток народної матеріаль-

ної і духовної культури поступово втрачаються, зникають у зв'язку з відселенням значної кількості населення з територій, які прилягають до Чорнобильської зони [Гуманитарные последствия 2002]. На поступове зникнення і забування цінностей народної культури впливають й інші причини: руйнівна дія часу, зміна поколінь, зменшення представників старшого покоління – основних носіїв автентичної творчості, урбанізація сільських жителів, їхня міграція, демографічна складова тощо.

Учені Гомельського державного університету ім. Ф. Скорини (далі – ГДУ) упродовж тривалого часу займаються вивченням традицій матеріальної і духовної культури Східного Полісся. Створений ними значний науковий доробок дозволив розробити в 1999–2001 роках Регіональну програму «Традиції матеріальної та духовної культури Східного (Гомельського) Полісся», присвячену комплексному дослідженню історії і культури нашого регіону. У межах цієї програми видано монографії, фольклорні збірники, словники, довідники.

Закономірним продовженням регіонального вивчення стала міжвузівська програма «Історія і культура Білоруського Полісся: вивчення і збереження в постчорнобильський період» (2001–2004), у виконанні якої, окрім провідної організації – ГДУ, узяли участь Брестський державний університет, Мозирський державний педагогічний університет, Могильовський державний університет. Регіональній тематиці присвячено також програму «Історія і культура Мозирсько-Прип'ятського Полісся».

Успішний розвиток регіональних досліджень зумовив відкриття при ГДУ в 2002 році Науково-дослідного інституту історії культури східнослов'янських народів (далі – НДІ), розвиток наукової співпраці із зацікавленими організаціями Російської Федерації та України, проведення спільних наукових досліджень, видання наукових праць. Діяльність НДІ при

ГДУ сприяла підвищенню ефективності й координації різних напрямків регіонального дослідження, розвитку міжнародного наукового співробітництва.

Під час регіонального дослідження була відпрацьована модель комплексного вивчення народної духовної спадщини, що містить аналіз історико-етнічних, соціокультурних, етнодемографічних, фольклорних і мовних особливостей Східного Полісся в порівняльно-історичному, ареально-типологічному і структурно-генетичних аспектах. Така модель вивчення уможливила всебічне, повне і системне висвітлення феномену традиційної культури в її різних формах і виявах, продемонструвала їх органічний взаємозв'язок і взаємозумовленість, визначила поліфункціональний та в багатьох випадках синкретичний характер багатьох явищ нашої духовної спадщини.

Перспектива подальшого розвитку регіонального дослідження визначена перш за все необхідністю продовження комплексного дослідження традиційної культури східнослов'янського пограничного регіону, який охоплює територію білорусько-російського і білорусько-українського порубіжжя в його формуванні й сучасному стані, у взаємодії та проникненні різних елементів.

Традиційна народна культура порубіжжя формується під впливом різних історико-етнографічних, соціально-політичних і конфесійних чинників в умовах тривалих етнічних контактів і взаємовпливу різних національних груп. Зіставний аналіз матеріалів, зібраних у білоруських пограничних регіонах і суміжних територіях східнослов'янського етносу – давніх сусідів білорусів, які мають спільні історичні корені і типологічно близькі за характером культури, виконує важливу роль у визначенні особливостей історико-культурних процесів.

Білорусько-українське порубіжжя – територія інтенсивних історико-культурних і етнічних контактів білоруського й

українського народів. Етнокультурні процеси в даному регіоні на сучасному етапі ще малодосліджені. Вивчення східно-поліського білоруського-українського порубіжжя повинно довести унікальність і неповторність східнополіської традиційної культури у зв'язку з естетикою осередку існування східних слов'ян.

У зв'язку з вищенаведеним ми пропонуємо спільний білорусько-український науково-дослідний проект на тему «Концептосфера духовної культури Східного Полісся: фольклорно-етнографічне і етнолінгвістичне дослідження на території білорусько-українського порубіжжя».

Духовна культура – поняття багатомірне, воно охоплює цілий спектр явищ – різні його форми і вияви. У центрі концептосфери духовної культури стоїть людина, оскільки за своєю природою і суттю вона є антропоцентричною. Різні форми духовної культури виокремлюються на основі системи наступних кореляцій: людина – її внутрішній, духовний світ; людина – сім'я; людина – праця; людина – громада; людина – релігія; людина – історія; людина – природа; людина – усесвіт. Кожному виду зв'язку відповідає певний різновид елементів духовної культури. Зміст названих опозицій розкривається через численні форми духовної культури:

– *людина – сім'я* → сімейно-обрядовий фольклор (весільний, родильно-хрестильний, поховальний), традиції та обряди сімейного укладу життя, сімейно-обрядова лексика;

– *людина – духовний світ* → позаобрядова поезія (любовна лірика);

– *людина – праця* → календарно-обрядовий фольклор, пов'язаний з народним календарем, прикмети і повір'я, календарно-обрядова лексика, народногосподарча лексика;

– *людина – релігія* → традиції та обряди, пов'язані з народними святами, народна релігійна лексика, міфологічні відомості, пов'язані з богом;

– *людина – громада* → соціально-побутові жанри усної народної творчості, соціальна лексика;

– *людина – історія* → неказкова проза;

– *людина – природа* → прикмети і повір'я, казки, народна метеорологічна, зоологічна і ботанічна лексика;

– *людина – усесвіт* → міфологічні відомості, пов'язані з виникненням світу, небесними явищами.

З усієї системи концептів, які визначають зміст духовної культури, ми вибрали як об'єкт дослідження основні, сутнісні поняття «людина», «сім'я», «праця», «релігія» і відповідні їм форми традиційної культури: календарно-обрядовий і сімейно-обрядовий фольклор, міфологія, обрядова, народна релігійна, народногосподарча лексика.

Пропонованим проектом передбачене вивчення фольклорно-етнографічної та етнолінгвістичної спадщини Східного Полісся, що дозволить системно й усебічно описати регіональну специфіку традиційної народної культури.

Завданнями дослідження є:

1. Проведення комплексних експедицій зі збору фольклорно-етнографічних і етнолінгвістичних фактів духовної культури східнополіського регіону, які сприятимуть системному опису загальних і локальних традицій культури досліджуваного регіону.

2. Картографування фольклорно-етнографічного й етнолінгвістичного матеріалу, який ілюструє загальні й локальні особливості у формуванні й розвитку духовної культури.

3. Створення історико-культурного атласу «Духовна культура Східного Полісся».

4. Підготовка монографії за темою дослідження.

Результати дослідження повинні сприяти розвитку регіоніки і країнознавства, популяризації історії та культури «малої батьківщини». Вони будуть корисними для співробітників обласних і міських установ культури, краєзнавчих об'єднань,

органів освіти, їх можна з успіхом використовувати як регіональний компонент під час викладання відповідних дисциплін у системі вищої та середньої освіти.

ЛИТЕРАТУРА

Традиции материальной и духовной культуры Восточного Полесья: проблемы изучения, сохранения и развития в постчернобыльское время : монография / науч. ред. Д. Г. Лин. – Гомель : УО «ГГУ им. Ф. Скорины», 2003. – 167 с.

Елатов В. И. Песни восточнославянской общности / В. И. Елатов. – Минск : Наука и техника, 1977. – 248 с.

Гуманитарные последствия аварии на Чернобыльской АЭС. Стратегия реабилитации. Отчёт, подготовленный по поручению ПРООН и Юнисеф при поддержке УКГД ООН и ВОЗ. – Минск : «Юнипак», 2002.

Учёные Гомельского государственного университета в сотрудничестве со своими коллегами из других учреждений провели ряд исследований Восточного Полесья в рамках различных проектов и программ. На будущее они предложили осуществить общий белорусско-украинский научно-исследовательский проект по теме «Концептосфера духовной культуры Восточного Полесья: фольклорно-этнографическое и этнолингвистическое исследование на территории белорусско-украинского пограничья» и призвали к сотрудничеству.

Ключевые слова: Беларусь, Украина, пограничье, проект, исследование, ГГУ, сотрудничество.